

עט רצון

אסופה מבית היוצר של הקולג'
מכון ללימודי היהדות, ירושלים

"וביזשר לכב שוב

תהיי ענווה ונכנעת

כאחד הדשאים כאחד האדם"

כתבה לאה גולדברג ביולי 1942 כשהחלו להגיע ארצה ידיעות על הזוועות המתרחשות באירופה. בימים אלה אנחנו מציינים 50 שנה למותה ו-75 שנים לשחרור מחנה הריכוז וההשמדה אוושוויץ- בירקנאו. יום שחרור אוושוויץ נקבע בשנים האחרונות כיום הזיכרון הבינלאומי לשואה והשנה הוא מצויין בד בבד עם ראש חודש שבט ושבוע הקריאה בפרשת בא. נראה שלוחות השנה השונים שהתלכדו לכדי תמצית קיומנו הרגיש והמטלטל מחדדים עבורנו את ריקוד חיינו, ריקוד שנע בין הכאב, העצב והאבדן, לבין שמחת התחייה, הלכלוב והצמיחה.

בימים כאלה הפנייה לאלוהים הופכת מורכבת יותר, מרובדת, מלאת שבח והודיה מצד אחד, ושאלות של ספקנות וערעור מן הצד השני. כך, היצירות שלפנינו מעמידות את חווית האובדן והגעגוע בד בבד עם יפי הבריאה ובצד האחריות האנושית והידיעה, שהארץ ניתנה לנו לעבדה ולשמרה, ועלינו האחריות "לשבח ליפעת תבל, לפעול ולעמול לתיקון עולם". תיקון שהוא בטבע ובתרבות, בצומח, בחי ובעיקר באדם.

תוכן עניינים

1

כוונה לשבת / דליה מרקס

2

תפילות עם הטבע / בנימין מיניץ'

3

"כי האדם עץ השדה" / שלמה פוקס

8

בִּינְתִים / תומר דינה ונטורה

9

נבואת נחמה ואחריות לתקומה הדדית בצידה / אסנת אלדר

11

בין אלוהים לבין הטבע, נמצא האדם / רודריגו באומוורצל

12

Arielle Stein / Interior • Jonah

כוונה לשבת

דליה מרקס

לו נהייה "כַּעֵץ שְׂתוּל עַל פִּלְגֵי מַיִם" (תהלים א, ג);

לו נהוּ פְּרִי כְּעֵתוֹ וְעָלְנוּ לֹא יבֹול וְכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ (שם);

לו נחמל על כָּל שְׂנוֹזָרֵעַ, גָּדֹל וּמִבְּקֵשׁ חַיִּים;

לו תַּמְשִׁיךְ הַחֲמִלָה הַזֹּאת וְתַמְשִׁיךְ לְאַדְבַּע כְּנִפּוֹת הָאָדָם;

לו נִכְיֹר בְּכָאֵב וּבְפֶחַד שֶׁל כָּל בָּאֵי עוֹלָם, נִרְבֶּה טוֹב וְנַהֲיֶה בְּרָכָה;

לו נִזְכֹּר בְּכָל עֵת, כַּמָּה נָאִים וּמְשַׁבְּחִים הֵם מַעֲשֵׂי הַבְּרִיאָה;

לו נִדַּע, שֶׁאִם נִמְלָקֵל וְנַחֲרִיב, חֲלִילָה, אִין מִי שֶׁיִּתְקוּ אַחֲרֵינוּ [ע"פ קהלת רבה ט].

מתוך: דליה מרקס, בזמן: מסעות בלוח השנה היהודי-ישראלי, ידיעות ספרים, תשע"ט, עמ' 125

עורכות: אסנת אלדר ותומר דינה ונטורה

עיצוב: סטודיו קורץ

תפילות עם הטבע

בנימין מיניץ'

תפילה לפני טבילת ערב שבת

יהי רצון מלפניך (ה' אלהינו ואלהי אבותינו) שאהיה זכאי | זכאית בערב שבת קדשך להכנס אל המים המטהרים טהור | טהורה מכל מחשבות רעות והרהורים רעים. נקני משנאה שבלבי, טהרני מעין הרע וזכני בעין טובה. הצילני משמאת מחשבה ותנני שכל תם וישר וראית עולם טהורה.

תפילת המתבודד - תפילת המתבודדת

הנני עומד | עומדת לשמוע קולות אשר לא היו נשמעים לולא הייתי כאן.

הנני נצב | נצבת כאן לבדי, כאן וכאפס לנגדך.

הנני מבקש | מבקשת תהא שכינה כאן עמי.

הנני מתחנן | מתחננת הלואי שלא אהיה לבדי כאן וישם.

הנני רואה | רואה אותך במו עיני - בעולם אשר בראת.

הנני שומע | שומעת לקולך באשר הוא נשמע.

הנני עוזב | עוזבת את הבדידות למען העולם, למען לא תעזבני.

"כי האדם עץ השדה"

שלמה פוקס

לאבי מורי דוד שהלך לעולמו בכא' כסלו התש"ף

אומרים שהתפוח לא נופל רחוק מהעץ, אכן הכל משלך,

אף כי אינך מסכים למסקנותי,

כאשר העץ נמצא בפסגת צוק, התפוח מתגלגל לרחוק.

טבת התש"ף

מה מקומו של הטבע בעולמנו ? האם הוא מבלבל או האם הוא מעשיר ? מה ניתן וצריך ללמוד מההתבוננות בטבע ובמציאות?

"כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשעה לא תשחית את עצה לנדח עליו גרזן כי ממנו תאכל ואתו לא תכרות כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור: רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכרתה ובנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה." (דברים פרק כ', יט' - כ')

התלמוד (תענית ז' ע"א, נוסח עין יעקב אות יד) מפרש פסוקים אלו על סוגי הלומדים: "אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא, ליתי מר ליתני, אמר ליה חליש לבאי, לא יכילנא. לימא מר מילתא דאגדתא, אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב, (דברים כ) "כי האדם עץ השדה", וכי אדם עץ השדה הוא? אלא משום דכתיב, (שם) "כי ממנו תאכל, ואתו לא תכרות", וכתיב, "אתו תשחית וכרתה", הא כיצד? אם תלמיד חכם הגון הוא "ממנו תאכל ואתו לא תכרות". ואם לאו "אתו תשחית וכרתה".

חשוב לדעת מיהו התלמיד החכם, ההגון הוא אם לאו. מדרש תנאים דורש (ספרי דברים פיסקא רג'): "כי האדם עץ השדה", מלמד שחיוו של אדם אינם אלא מן האילן. רבי ישמעאל אומר מיכן חס המקום על פירות האילן קל וחומר מאילן ומה אילן שעושה פירות הזהירך הכתוב עליו פירות עצמם על אחת כמה וכמה." ובכת"י לונדון כתוב: 'מין אילן' - האדם הוא סוג של

אילן, עוד סוג, כדברי המהר"ל מפראג - האדם הוא אילן הפוך - שורשו בשמים! מכאן שיש להיזהר מלהשחית את האילנות ופירותיהם!

המשנה (אבות ג', ז') אומרת אמירה מפתיעה: "רבי שמעון (וישנה גרסה ר' יעקב) אומר, המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר, מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו:".

על כך מפרש ר' עובדיה מברטנורא: "מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה" - הוא הדין לכל שיחה בטלה, אלא שדיבר בהווה שדרך הולכי דרכים לדבר במה שרואים בעיניהם. ויש אומרים, דאשמעינן רבותא דאע"ג דעל ידי כן הוא מברך ברוך שככה לו בעולמו, אעפ"כ מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו, מפני שהפסיק ממשנתו."

כלומר ההתפעלות או שנתפסת כשיחה בטלה או שהיא מהווה הפסק ללימוד ולכן אסורה ומביאה על הנוהג כך 'עונש מוות'!

בדרך הפסיקה מובא בספר 'אור זרוע' (ר' יצחק ב"ר משה, וינה אוסטריה, [1180 - 1250, ח"ד פסקי עבודה זרה סימן רג'): "זכורני כשאני המחבר נער קטן. והיו מצייירין במיישין בבית הכנסת עופות ואילנות ודנתי שאסור לעשות כן. ממה ששינו מפסיק משנתו ואומר מה נאה אילן זה. אלמא שמחמת שנותן לבו לאילן יפה אינו מכווין למשנתו ומפסיק. כל שכן תפלה שצריכה כוונה טפי שאינו יכול לכוין כראוי כשמסתכל באילנות המצויירות בכותל."

מכאן שיש להסיר מבית מדרשנו כל סימן היכול והעשוי להסיח את דעתנו.

האומנם המסתכל על האילן מסיח את דעתו מן הלימוד ואפילו אותו המתפעל מהאילן ואומר 'מה רבו מעשיך ה' "מתחייב בנפשו? האם אין דרך לשלב בין העולמות? הרי למדנו במשנה באבות באותו פרק (ג' יז'): "רבי אלעזר בן עזריה אומר, ...הוא ה"ה אומר, כל שחקקתו מרבך ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין

שלי' ולא לימוד 'משנה' ולכן אינו לימוד מפרה כי אם לימוד עקר, ואינו לימוד תורת ה'.

המתבונן בטבע או בתורה על מנת להתפעל מעצמו משול למת, כאותו המחויב מיתה.

דומה שפרשנות זו מתוארת בסיפור בגמ' - גסות הרחו נובעת מלימוד אצל רבו?

(ב' תענית כ' ע"א - ע"ב נוסח 'עין יעקב' אות מה')
תַּנּוּ רַבָּנָן, לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם רַךְ בְּקִנְיָה, וְאֵל יִהְיֶה קָשֶׁה בְּאָרֵי, מַעֲשֵׂה שְׂבָא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן יִשְׁנֶה גִרְסָה ר' שְׁמַעוֹן בִּר' אֶלְעָזָר מִמְּגִדוֹל גָּדוֹר, מִבֵּית רַבּוֹ, וְהָיָה רָכוֹב עַל חֲמוֹר, וּמְטִיל עַל שְׂפֹת הַנֶּהָר, וְשֹׁמֵם שְׂמֻחָה גְדוֹלָה, וְהָיְתָה דַּעְתּוֹ גָּסָה עָלָיו מִפְּנֵי שְׁלֹמֹד תוֹרָה הִרְבָּה:
נִזְדַּמְּן לֹא אָדָם אַחָד שֶׁהָיָה מְכַעֵר בְּיֹתֵר, אָמַר לוֹ, שְׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי, וְלֹא הִחְזִיר לוֹ.

אָמַר לוֹ, רִיקָה, בְּמָה מְכַעֵר אוֹתוֹ הָאִישׁ, שְׁמָא כָּל בְּנֵי עִירְךָ מְכַעְרִין בְּמוֹתְךָ? אָמַר לוֹ, אֵינִי יוֹדֵעַ, אֵלֶּא לֵךְ וְאָמַר לְאַמֶּן שְׁעִשְׂאֲנִי, בְּמָה מְכַעֵר כְּלִי זֶה שְׁעִשִּׁיתִי. בֵּין שְׂיַדַּע בְּעֲצָמוֹ שְׁחָטָא, יָרַד מִן הַחֲמוֹר, וְנִשְׁתַּטַּח לִפְנָיו, וְאָמַר לוֹ, נַעֲנִיתִי לָךְ, מַחֵל לִי. אָמַר לוֹ, אֵינִי מוֹחֵל לָךְ עַד שֶׁתִּלָּךְ לְאַמֶּן שְׁעִשְׂאֲנִי, וְאָמַר לוֹ, בְּמָה מְכַעֵר כְּלִי זֶה שְׁעִשִּׁיתִי. הָיָה מְטִיל אַחֲרָיו, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְעִירוֹ, יָצֵאוּ בְּנֵי עִירוֹ לִקְרָאתוֹ, וְהָיוּ אוֹמְרִים לוֹ, שְׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי רַבִּי, מוֹרִי מוֹרִי. אָמַר לָהֶם, לְמִי אַתֶּם קוֹרִין, "רַבִּי רַבִּי"? אָמְרוּ לוֹ, לְזֶה שְׁמְטִיל אַחֲרֶיךָ. אָמַר לָהֶם, אִם זֶה רַבִּי אֵל יָרְבוּ בְּמוֹתוֹ בִּישְׂרָאֵל. אָמְרוּ לוֹ, מִפְּנֵי מָה? אָמַר לָהֶם, כֵּךְ וְכך עָשָׂה לִי. אָמְרוּ לוֹ, אַף עַל פִּי כֵן מַחֵל לוֹ, שְׂאָדָם גְּדוֹל הוּא בְּתוֹרָה. אָמַר לָהֶם, בְּשִׁבְלָכֶם הָרִינִי מוֹחֵל לוֹ, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִהְיֶה רָגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן. מִיָּד נִכְנַס רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן וְדַרְשׁ, לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם רַךְ בְּקִנְיָה, וְאֵל יִהְיֶה קָשֶׁה בְּאָרֵי:

בשמו של הרבי מקוצק אומרים: אדם שמפסיק ממשנתו על מנת לומר 'מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה' מעיד על לימודו שאינו מחובר אל הטבע ולכן עליו להפסיק ממשנתו על מנת להתפעל מהטבע ועל כך 'מתחייב בנפשו'. וכיצד אמור להתבצע הלימוד, תוך כדי הלימוד חייב האדם להתפעל מהטבע ולומר 'מה נאה אילן זה' מתוך הלימוד צריכה לבוא ההתפעלות.

"תמים תהיה עם ה' אלוהיך', מפרש הבעש"ט על התורה (כתר שם טוב ח"ב, דכ"ב ע"ב, ליקוטים יקרים די"ז ע"ב) "פירוש, אפילו כשתעסוק בתורה שנאמר בה (תהילים יט') "תורת ה' תמימה", וזהו שכתוב "תמים תהיה" אפילו בעסק התורה, "תהיה" עם ה' אלוהיך, ולא שתאמר שהתורה נקראת ממילא תורת ה', רק תשגיח על זה היטב. וזהו ענין שאמרו חכמינו ז"ל במשנה (אבות פ"ג): "המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו..." , שהוי לו לומר ומפסיק ממשנתו והוה ידעין דהיה שונה. עוד קשה דאמר "מעלה עליו הכתוב" ולא מפרש איזה כתוב. ויש לומר דהפירוש הוא "המהלך בדרך", שהולך בדרך הישר ואפילו הכי הוא יחידי, שאינו דבוק בהשם יתברך וממילא אינו מקיים הכתוב 'תמים תהיה עם ה' אלוהיך', "ושונה ומפסיק ממשנתו", רוצה לומר מפסיק עצמו מהשם יתברך מחמת משנתו, דהיינו שבא לו גדלות והתפארות מחמת משנתו, שסובר שהוא משנתו שלו. "ואומר מה נאה אילן זה". ועל עצמו אומר כן בלבו כמו שכתוב 'כי האדם עץ השדה', ואומר על עצמו דהוא אילנא די רבא ותקיף, "ומה נאה ניר זה", כמו שכתוב: (ירמיה ד') 'נירו לכם ניר', פירוש, שאומר שמכין לעצמו חלק לעולם הבא על ידי משנתו, ולכן "מעלה עליו הכתוב", פירוש, הכתוב הנזכר לעיל - זה שהוא עובר עליו, שנאמר 'תמים תהיה עם ה' אלוהיך', וזהו שאמרו "מעלה עליו הכתוב" הזה שכולל כל התורה כאילו מתחייב בנפשו.

וכמו כן ממשיל הבעש"ט מצב זה "לאישה ענייה אחת שהייתה לה ביצה אחת, ושמחה בה שמחה גדולה, שסברה שמביצה זו תבוא, שתוכל לקנות לה פרה על ידי זה, ושאר צאן ובקר ועושר רב, הא כיצד, שתשים הביצה הזאת תחת התרנגולת חברתה, ותלד אפרוח, ומן האפרוח הזה כשיגדל יהיו לה ביצים, וכן אפרוחים וכו'... ובאמצע שמחתה ושעשועיה ומשמושה בביצה הנ"ל נפל הביצה מידה ונשברה ונשארה קרחה מכאן ומכאן וכו'..." כלומר כך האדם המתגאה בשל לימודו וחושב שיהיה למדן גדול וחסיד גדול, ומחמת שיש לו גאווה בקצת יראה, 'נשברת הביצה' - דוחה הכל (מאבד הכל) ועל כך נאמר: 'שאין אני והוא יכולים לדור במחיצה אחת' (סוטה ה' ע"א) "
יש לומר, לימוד המלווה בגאווה הרי הוא לימוד 'המשנה

בשנת תשמ"ח בתחילת האינתיפאדה נשאל הרב שלמה אבינר שאלות והן קובצו ב'שו"ת האינתיפאדה' (בשנת תש"ן 1990), בקובץ זה ישנה תשובה (עמ' 31) בכותר 'עקירת עצי פרי' על השאלה: האם מותר ללמד את הערבים כורתי העצים לקח, על ידי כך שעושים להם את אותו הדבר? ובתשובה נאמר: "כתוב בתורה : "כי תצור אל עיר .. לא תשחית את עצה לנדוח עליו גרזן כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות" (דברים כ' יט'), ופירשו : "ולא במצור בלבד אלא בכל מקום, כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה - לוקה" (רמב"ם מלכים ו', ח'). כלומר אין לפגוע בעצים על מנת להעניש את בעליהם.

אבל בגמרא מסופר : שמואל הביא לו אריסו תמרים, אכל וטעם בהם טעם יין. אמר לו: מהו זה? אמר לו בין גפנים עומדת. אמר לו: מכחישה בקרקע כל כך? מחר הבא לי שורש שלהם (ב"ק צב' ע"א), כלומר עקור את הדקל מפני שהוא מכחיש את הגפנים. על פי זה פסק הרמב"ם : "קוצצים אותו אם היה מזיק אילנות אחרים". (מלכים ו', ח')

אפשר לומר שאילנות הגויים מזיקים לאילנות שלנו, כי כל זמן שהם קיימים מעיזים הגויים לעקור את עצי הפרי שלנו. לכאורה, אם יפסקו השופטים לעקור את עצי הערבים כי אז יהיו עצי הפרי שלנו מוגנים."

עכ"ד נזהר המשיב מפסיקה ישירה והוא מסיים את תשובתו בלשון מעורפלת 'אפשר לומר... לכאורה, אם יפסקו השופטים...',

אך לצערנו, יודעים אנו שכך נוהגים במקומות מסוימים ויודעים אנו שפסיקה זו מיושמת, רק לכאורה עונש כזה ימנע עקירות עצי פרי, בכוח אין פותרים בעיות.

מדהים ועצוב לראות כיצד נפסקת הלכה כהלכה יהודית ש'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום'.

כדי לדון פסיקה זו לכף זכות, אולי יש בכך רמז להיתר הלכתי למעשה ה'התנתקות' - לעיתים יש לעקור נטוע! אין זו הדרך היחידה, נעז לומר, דרך זו שתארנו הינה דרך אסורה!

נצביע על דרך חדשה ישנה, נבחן כיצד ניתן לקחת את משל האילן וללמוד כיצד יש להתנהג בלימוד, בחיים ובוודאי גם בפסיקה, וכך בפרשנות חסידית:

וְשָׂרְשָׁיו מִעֲטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו, שְׁנֶאֱמַר (ירמיה יז), "וְהָיָה כְּעָרְעָר בְּעָרְבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָדִים בְּמִדְבָּר אֶרֶץ מְלָחָה וְלֹא תִשָּׁב". אָבָל כָּל שְׂמַעְשָׁיו מְרַבִּין מִחֲכָמָתוֹ, לְמָה הוּא דוֹמֶה, לְאִילָן שְׁעֲנָפוֹי מִעֲטִין וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין, שְׂאֵפְלוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שְׁנֶאֱמַר (שם), "וְהָיָה כְּעֵץ שְׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֶם, וְהָיָה עֲלָהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת בַּצָּרֹת לֹא יִדָּאָג, וְלֹא יִמָּישׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי":

ממשנה זו ניכר שניתן להביט בעץ וללמוד כיצד יש לנהוג בעולם, ויתירה מזאת החידוש במשנה זו ששורשי האילן אינם התורה, החכמה, כי אם המעשים, כלומר המעשה חשוב, הוא הנובע מן הלימוד. המעשה עדיף על הלימוד העקר!

המחנך ר' שמשון רפאל הירש בפירושו לדברים פ"כ אומר: **"כי האדם עץ השדה לבוא מפניך במצור"**, עץ השדה הוא האדם, תוצרת האדם היא תנאי לקיומו של האדם, "שחייו של אדם אינו אלא מן האילן".

אבן עזרא משווה יפה לביטוי דומה **"כי נפש הוא חובל"** (דברים כד', ו'), שם אבני הריחים קרויות בפשטות "נפש", משום שקיום הנפש תלוי בהן, נראה אפוא שזו משמעות הפסוק: אל תכרות את עצי הפרי של העיר הנצורה, שכן עצי פרי מהווים את קיומו של האדם והם כלולים איפוא במסגרת המצור, הם מנויים עם הדברים שרצונך לזכות בהם על ידי המצור, כדרך שלא תצור על העיר על מנת להרוס אותה, כן אל תהרוס את עצי העיר. הם חלק מן העיר הנצורה."

ברוח פירושו ניתן לומר, המלחמה כלימוד, זו שאינה רואה את התמונה הכללית מביאה לאבדון. הכורת עצים על מנת לנצח במלחמה יפסיד את המערכה לטווח רחוק. הלוחמים במלחמה או במלחמת התורה, על המלחמה או על הלימוד חובה להביא בחשבון את ההשלכות העתידיות, כלומר מהי מטרת המלחמה או מטרת הלימוד, יש לחשוב בצורה כוללת, לכן ההתפעלות מהטבע לשם התפעלות אינה רצויה ואפילו מביאה למוות, לאבדון, כי היא מביאה או חס וחלילה יכולה להביא לכריתת עצים.

דרך הלימוד חייבת להיות זו המשלבת בין הלימוד והמציאות.

כמו כן כותב 'עבודת ישראל' (הרבי מקוזניץ) - על המשנה באבות פ"ג, ט': "רבי יעקב אומר המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. הוא על דרך שנזכר בספר נועם אלימלך ובשאר ספרי הקודש ... והיינו כשהאדם לומד תורה צריך להיות תורתו משנה תורה, דהיינו בזה העולם שלמד, וגם צריך להיות בוקע חלוני רקיע בתורתו לעלות וללמוד כמו כן בעולמות העליונים... כך הוא אומר על עצמו מה נאה הכנה זו שעשיתי, ומתגאה קצת בבלבו בתורתו, ובא לו בלבו איזה התפארות ופניה מהחידושי תורה שלמד, ועל ידי זה מפסיק זאת. הרי זה מתחייב בנפשו, לבעבור שהוא פוסק החיות והנפש מהתורה שלמד, כי זו התורה שלומד בזה העולם הוא גשמיות ורוחניותה היא התחברותה בעולמות עליונים." ביאליק - הלכה ואגדה (שמע מפי אחד העם) 1917 תרע"ז "ובעל ההלכה עצמו מהו אומר: "המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר: מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה! מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו". בעלי היופי שבנו פלו את כל חציהם במשנה עלובה זו, ואולם בעלי הנפש יאזינו גם מתוכה, מבין השיטין, המיית לב וחרדת דאגה לגורלו העתיד של עם "הולך בדרך" ואין בידו מִשְׁלו אלא ספר, וְשָׁפַל התקשרות נפשית לאחת מארצות מגוריו בנפשו הוא."

ח"נ ביאליק דואג למהלכים בארצות מגוריהם באירופה ומתלהבים מתרבותם, הרי בכך מאבדים את נפשם, מתחייבים בנפש התרבות היהודית.

על כך משיב לו י"ח ברנר, מתוך מאמר תגובה ל"הלכה ואגדה" של ביאליק, תרע"ט: "בדרשנות לא חפצנו, כי היא תעוור עיני פיקחים ותסלף דרכי חכמים. מי לנו חכם בספרותינו מאחד-העם, ואף על-פי כן גם הוא, כנוח עליו רוח-הדרוש, ילך וידרוש את המִשְׁנָה "המהלך בדרך" כמין חומר (עיין במחברת שלפנינו מה ששמע ביאליק מפי אחד-העם), למרות מה שברור הוא, כי משנה קדומה זו נאמרה על המהלך בדרך בארץ-ישראל, ולא "באחת מארצות-מגוריו".

מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, הרהורים כותב:

זוכר אני במשנת חכמים: המהלך בדרך ופוסק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה - מתחייב בנפשו! ומחשבה אחת תעלה על לבבי, שרק אז יִשַּׁע יהודה וישראל, כשמשנה אחרת תינתן לנו, לאמור: המהלך בדרך ורואה אילן נאה, ניר נאה, שמים נאים ופוסק מהם לדברי מחשבה אחרת - הרי זה כאילו מתחייב בנפשו. השיבו לנו את האילנות הנאים והנירים הנאים! השיבו לנו את העולם.

נסיים בסיפור החביב עלי במיוחד הוא סיפורו/משלו של אלי בן גל מקיבוץ ברעם. סיפור, משל זה מובא על מנת להבהיר את האמור במשנה אבות : 'עשו סייג לתורה...' וכך כותב אלי בן גל :

לפני שנים טיילתי יחד עם קבוצת חברים מקיבוצי, ברעם, בטיול ג'יפים בנגב. הטיול היה חוויה בלתי נשכחת לכל המשתתפים בו. היה זה לפני תקופת טיולי סיני, ובוודאי לפני תקופת טיולי חוץ-לארץ. לא גמיעת מרחקים מופשטים על כנפי נשר של ברזל, לא עלייה לרגל אל מקדשי התרבות המערבית המביאים כל סנוב מצוי לאקסטזה המחייבת, לא! טיול באמת, שבו העצמות משתתפות בכל קיפולי השטח, והנוף נכנס דרך הגרון והנחיריים עד עומק הבטן, כאשר האבק משחרר אותך מכל אפשרות לראות את הסביבה, אתה יכול לחוש אותה בחושים האחרים, המשתחררים. טיול הג'יפים ההוא יישאר בזיכרוני תמיד כסמל לדרך החיים שבחרתי בה.

לפני מרחבים, בידי מצפן והגה, ונתיב שאינו מסומן. עלי לבחור בו, להמציא אותו, לתהות, לטעות, לתעות, עד שאצליח. חווית הטיול בג'יפים עלתה בזיכרוני בשיחה עם חבר-הכנסת הרב לורנץ מאגודת ישראל, כאשר הזמנתי אותו להרצאה במועדון שלנו בברעם. הוא היה אמור להגיע בשעה תשע בערב, והופיע בשעה עשר וחצי עם נהגו, במכונית קטנה. רוב הציבור שלנו כבר התייאש ופרש לישון. התברר שהסבֵּר היו פחות מדי מדויקים, ואורחי תעו שעה בין צומת מירון ובין קיבוצנו. הרב לורנץ ישב בין אחרוני שחקני הדומינו שנותרו לפליטה במועדון, ואמר בערך כך: "הלילה חשתי ממש מה זה להיות יהודי לא-דתי. הרי אני יהודי חרדי, הווי אומר שאני

חי מבוקר עד ערב ומערב עד בוקר עם מפה בידי, היא הלכות שולחן ערוך. כל שעלי לעשות הוא ללמוד את המפה ולציית להוראות. כאשר חלק מן ההסבר אינו ברור לי אני יכול לפנות למי שמומחה ממני כדי שינחה אותי. והנה, הלילה, כאשר נסענו בחושך והתלבטנו בכל צומת, הנהג ואני, לאן לנסוע שמאלה, או ימינה? כאן אין שלט, שם סובבה אותו הרוח וכיוונו אינו חד-משמעי. ואחרי שהמרנו על כיוון מסוים, שוב מופיעה פניה, עוד אפשרות, עוד התלבטות, ואין תמרור, אין סימן, אין קול ואין עונה, חשבתי: כך הם חייכם ללא ההלכה הפסוקה".

"ביסודו של דבר אתה צודק", עניתי לו. "רק טעות קטנה אחת בידך. מצבנו יותר מסובך מזה שהתנסית בו, לא על פרשת - דרכים אנחנו אלא באמצע טיול ג'יפים במדבר. אין התפצליוות דרכים מפני שאין כל דרך, יש מרחבים פתוחים לכל כיוון, הכול דרך אפשרית. ואתה, כאדם בן-חורין, בוחר את יעדך ולוקח מצפן ליד. אבל אינך יכול לדעת מראש אם הקו הישר לא יתגלה כחסום ובלתי-עביר. עליך לנסות באומץ ובזהירות, עליך להיות מובן לכל הפתעה וסכנה, להיות מוכן לחזור בך, לחזור על עקבותיך, עליך להחליט אם להתעקש או לעקוף. הדבקות במטרה היא האמונה, הגמישות בבחירת הדרך היא התבונה. רק דרך אחת ברורה, בכל זאת: הדרך המסומנת מאחוריך בסימני הגלגלים של הרכב בחול והמלמדת מאין באת, אתם, ידידי הרב לורנץ, חשובים לי כחוליה בנתיב העבר שלי, המסמנת בברור מאין באתי, אבל מכאן והלאה אני נידון לחופש. אכן, לחלשי אופי, לסתגלנים ולזעיר-בורגנים שונאי יוזמה והרפתקה, מה להם ולמגלי נתיבים בהיסטוריה יהודית? קחו אותם תחת חסותכם, אל עולם מוגן מפני סכנת התעיה אך גם מפני סיכויי ההתגלות. אני, לא אחליף את לבטי תמורת שום דרך סלולה מראש.

(אלי בן-גל "כשאוכלים עם השטן", עם עובד 1990) הטבע יכול וצריך ללמדנו את מידת הענווה והצניעות, לשם כך עלינו להימנע מפגיעה בטבע. עלינו לתעות ולטעות עד שנמצא את הדרך.

וכך כותב הרנ"ק (ר' נחמן קרוכמל) בהקדמה לספרו 'מורה נבוכי הזמן' למשמעות 'עץ חיים היא למחזיקים

בה': "אמר ר' הונא בשם ר' אחא שלא יהיו דברי תורה בעיניך כאדם שיש לו בת בוגרת והוא רוצה להשיאה לאחר, אלא "בני, אם תקח אמרי ומצותי תצפן אתך" (משלי ב', א')" (ויקרא רבה, מהדורת מרגליות, פרשה כה', א') פירושו של המאמר הוא, שנותן עצה ומוסר שלא ימהר היודע להוציא מה שנודע לו מקרב הימים, וללמד היום מה שלמד עצמו אתמול, כנהוג בלומדי שלא לשמה, המשמיעים בחוץ קולם בידיעות בלתי מבושלות גם אצל עצמם כל צורכם, ודימה יפה אותו היודע, למי שיחפוץ ליתן בתו שגדלה הרבה לכל מי שיהיה הבא לקראתו.

וכמו כן הרמיז לימוד זה יפה במקרא "עץ חיים היא למחזיקים בה", ובמקרא "אם תקח אמרי ומצוותי תצפון אתך", ועוד יותר דרש הכתוב "ונטעתם כל עץ מאכל" על לימוד התורה, והרמיז עצתו הנזכרת במה שכתוב "שלוש שנים יהיה לכם ערלים ובשנה הרביעית קודש". על הלומד להפנים את הלימוד, לחכות שלוש... ורק אז לצאת ללמד!

אומרים בשמו של א. ד. גורדון שמטרת הציונות היא למצוא מקום בו נוכל להניח את רגלי 'סולם יעקב', מטרה ממטרות הציונות היא למצוא דרך לשלב את החלום בחיים.

מטרה ממטרות הלימוד בבית המדרש היא למצוא דרך ללמוד לחיים משהו מתורת החיים.

לו יהי!

בִּינְיָתִים

תומר דינה ונטורה

דָּבָר שְׁאִינִי יָכוֹל לִתְפֹּס׃

כִּי יָדִי גִסּוֹת מְדִי אֶפְלוּ עִט׃

הַתְּחוּלָל בְּחֶדֶר מוֹאֵר בְּזֹהָר׃

צִהְרֵי יוֹם בְּתַחֲלַת חֹדֶשׁ טַבַּת׃

אֲנִי מְנַסֶּה קוֹ תַּהוֹ יָרֵק וְבֹהֹו׃

אֲבָל הוּא נִעְלָם וּבְמִקוֹמוֹ טִיְרָה נִצְוָה׃

וּבָהּ מְשַׁפַּחַת מְלוּכָה וְנִסְיָכָה׃

יִשְׁנִים לִי שׁוֹב בְּכָר מֵאָה שָׁנָה׃

וּבַחֲלוּמָה מְדִי פַעַם נִשְׁמָעִים פְּעֻמוֹנִים׃

וּמִגִּיעִים הֵם עֲתָה עַד אֵלִי׃

”בְּסִבְבָּה עֲנִפִי עֲנִפִים שָׁם יָפְיָה׃

עֲצֻבוּנִית וְהֵדֵס וְקוֹצֵי אוֹדֻמָּה”

מָה?

כָּל מְשַׁלִּי אֵינָם תּוֹפְסִים׃

אֲבָל עֲכָשׁוּ בְּכָר יֵשׁ בָּהּ שִׂיר׃

וְאִם אֲדַע לְהִגִּיד?

הֶאֱם יִהְיֶה זֶה אֶפְשָׁר׃

לְהִגִּיעַ מִכְּלָאִי לְכֻלָּאָה?

וּמִי זֶה שִׁשְׁרָ?

וְאִמָּנָם׃

וְאִמָּנָם בְּדִבְרֵי הַיָּמִים יִכְתֹּב׃

כִּי עַל אֵף שֶׁהַשִּׁיר דִּמָּמָה דָּקָה מִן הַדָּק׃

בְּכוּחוֹ לֵהמִיס כָּל קוֹץ וְעֶנְף׃

וְרַק לְשִׁיר הַמִּפְתָּח לְטִיְרָה נִצְוָה׃

כִּיוֹן קִנְיָ קִנְיָה שֵׁשׁ אֵט עַל אֲדוֹהַ מְתוּקָה׃

סָפָר וְתוֹרָה׃

תּוֹרָה וְסָפָר׃

אֵינָם כֹּה קָשִׁים וְיוֹדָעִים לְכַפֵּף גֹּו׃

וְעַד שֶׁאֲגִיעַ לְשֹׁפַת הָאָמֶת׃

לִי הָיוּ לְמִלְאָךְ וְשִׁרְךָ׃

רַק חֶדֶר מוֹאֵר בְּזֹהָר וְעֵט׃

הפטרה לפרשת 'ויגש'

נבואת נחמה ואחריות לתקומה הדדית בצידה

יחזקאל לז, 15-28

אסנת אלדר

אחת הקריאות המרגשות בתנ"ך כולו נקראת בפרשת 'ויגש': "אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אָבִי חַי" (בראשית מה, 3). זהו רגע שאוצר בתוכו שנות היפרדות ארוכות, ייסורי מצפון הדדיים, געגוע מחניק בגרון וגם קנאה צובטת. לרגע נראה שהחיבור בין האחים יסמן את אחדותו של העם. אולם, דווקא מילותיו של יעקב, שבע האכזבות והכאבים, בתשובתו לפרעה: "מָעַט יָרַעִים הָיוּ יָמַי שָׁנֵי חַיִּי" (בראשית מז, 8) משקפים יותר מכל את העתיד לבוא, את הניסיון להפוך שבטים לעם, לממלכה מאוחדת ואז את קריעתה של הממלכה לשתי ממלכות- ישראל ויהודה, קריעה שיש האומרים שהביאה לחורבן של השתיים. עשרת שבטי ישראל אבדו בממלכת אשור ושנים אחר כך, שבט יהודה (ובנימין הקטן) גלה מאדמתו, אליה שב כשהוא חבול ולמוד אסונות.

שארית הפליטה של שבט יהודה יושב בבבל ובוכה בזוכרו את ציון. יחזקאל, המתנבא על העם באותה התקופה, מבקש לחזק את רוח העם ומבטיח, שלא זאת בלבד שיהודה יחזרו לאדמתם, אלא אף גולי שומרון (שגלו כמעט 200 שנה קודם לכן) יחזרו לאדמתם וכי שתי הממלכות תחזורנה להיות ממלכה אחת מאוחדת, תחת מלך מזרע דוד.

כדי לחזק את דבריו, מבצע יחזקאל, מה שייקרא ברבות השנים בלשון החקלאים, 'הרכבה', כלומר חיבור בין שני זנים של עצים, השונים זה מזה, אולם חולקים תכונות משותפות. כך, כל זן משביח את השני. רוצה לומר, לא זאת בלבד שהעם יחזור אל אדמתו, אלא שהגאולה היא לא גאולה ניסית, כי אם אנושית. שהרי, דווקא השוני בין שתי האוכלוסיות יאפשר את החיבור ואת ההשבחה ההדדית. בבחינת, השלם הגדול מסך חלקיו.

שלא כמו מורכבות הקשר בין האחים, עליה אנו למדים הן מהפרשה הזו והן מזו שתבוא אחריה, הרי שחזונו של

עט רצון /// גליון מס' 8

יחזקאל, גם אם יש לו ממד אמוני, או לפחות מתנבא הוא בשם ה', הרי שהפעולות הנדרשות למימושו הן ארציות ואנושיות.

הנביאים מרבים לחזק את נבואותיהם במעשים סמליים, חלקם משתמש בתיאורי טבע ונוף המצויים בסביבתם. דרך בחירת המשלים והדימויים הנלקחים מעולם החי והטבע, ניתן לאפיין את דרך נבואתם של הנביאים. למשל, ישעיה הנביא מביט על הנוף במחוזות נבואותיו ורואה כיצד מגדמי עצים צומחים ענפים רעננים. הוא משתמש בדימויים הללו כסמל להתחדשות העם ולצמיחתו משארית הפליטה. נבואתו, במובן זה, אופטימית ורואה את הקשר שבין החורבן לתקומה, כקשר הרמוני וכמשתלשל זה מזה. ירמיהו, מנגד, מביט בעולם הטבע ורואה את הצורך "לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וּלְהֶאָבִיד וּלְהָרוֹס לְבָנוֹת וּלְנִטְעַ" (ירמיה א, 1). כלומר, מבחינתו הגאולה תתקיים, רק אחרי הרס מוחלט ונטיעה חדשה. דרכו של ירמיה, היא בנבואת זעם על חורבן טוטאלי, מדבר ושממה. שלא כמו ירמיה, הרואה "יְהִנֵּה הַכְּרָמַל הַמְדִּבָּר" (ירמיה ד, 26), רואה ישעיה כיצד המדבר יהפוך לכרמל: "הֲלֹא עוֹד מָעַט מְזֻעָר וְשָׁב לְבָנוֹן לַכְּרָמַל וְהַכְּרָמַל לִיעָר יִחְשָׁב" (ישעיה לב, 15). דרכו הנבואית של יחזקאל מבקשת לראות את האנושי, גם כאשר המראות שהוא רואה הם אלוהיים, פנטסטיים וניסים. ה' מכנה אותו "בן אדם" לאורך רוב ההתגלויות, אולי כדי להדגיש שראיית מראות אלוהיים, לא שינתה את מהותו כבן אדם, אולי כדי להדגיש את בן האדם שהוא, הדורש מכל אדם ואדם לקחת אחריות אישית על מעשיו בתוך קהילה גדולה העומדת בפתחו של חורבן. חלק מנבואותיו פונות אל האדם הפרטי, מנסות לראות את האדם בתוך הקהילה ולהבטיח כי הגמול הוא אישי ולא לדורות. כך, כשנדרש לבנא נבואת נחמה על אחדות יהודה וישראל, הוא כותב כמעשה סמלי מילים על ענפי העץ ומרכיבם זה על זה, כך מחבר בין השגחה אלוהית להיבט האנושי. שכן, שני הענפים הלקוחים מאותו מין יורכבו ביחד, החריטות על שני הענפים יצטלקו והגלדים יהפכו עם הזמן לעץ אחד, משובח. עץ שענפיו שונים אלה מאלה, אולם גזעו גדול ויציב, מלא בזיכרונות עבר, למוד אסונות ושמחות ורווי סיפורי חיים. היכולת להפוך לאחד

בין אלוהים לבין הטבע, נמצא האדם

דודריגו באומוורצל

אֲדֹנָי, אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי וְאֲמוֹתַי,
אֲשֶׁר בְּדָבָרוֹ בָּרָא אֶת הָעוֹלָם כָּלוֹ,
וְאֲשֶׁר בְּמִלּוֹתָיו קִדְּשׁ אֶת הַחַיִּים,
בְּנִשְׁמוֹתָיו מָלֵא אֶת נַפְשִׁי,
אֲתָה הַכֹּל יָכוֹל?

נִצַּד אֶת הַשּׁוֹנְאָה כָּלִפִּי הָאֲחֵר,
עָשָׂה לְמַעַן הָאֲנוּשׁוֹת,
עָשָׂה לְמַעַן הַטֶּבַע,
עָשָׂה לְמַעַן הַפֶּרֶחַ הַקָּטָן, עָשָׂה לְמַעַן הָאוֹקֵיָנוֹס,

אֱלֹהֵי, אֱלֹהֵי,
שְׁלֵא יִגְמַר לְעוֹלָם,
וְרִיחַת הַשָּׁמֶשׁ,
וּמוֹלָד הַלְבָנָה,
וְהָאֵר עֵינַיִנו,
בְּאֶתִיקָה וּבִכְבוֹד,
בְּסִפּוּת צִרְכָּנוֹת הַיָּתֵד,
וּבְאֲבָל שֶׁל הַפִּסְלֹת הַמְרֻבָּה.

הַנִּדְאוֹת שֶׁהַטֶּבַע יִתְנַהֵג מִיָּד כְּפִי שֶׁהַתְּנַהֵג אֶתְמוֹל
גּוֹרֶמֶת לָנוּ לְטַעוֹת,
וְלֹא לְהִתְחַשֵּׁב בְּתוֹצָאוֹת
כּוֹס הַפִּלְסְטִיק הָאֲחֵת
שֶׁל חַיִּים שְׁלֵמִים.
לֹלֵא הִתְחַשְׁבוֹת
שֶׁאֵין אֲשֶׁפָּה עַל כְּדוּר הָאֶרֶץ,
וְשֶׁהָאֶסְלָה הִיא פְּשׁוּט צָנוּר,
לְמָקוֹם רְחוֹק יוֹתֵד.

לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם יָרֵא שְׁמַיִם,
בְּסִתָּר וּבְגִלּוֹי,
כִּי חַיּוֹ תִּלְוִיִּים בְּשָׁמֶשׁ,
וּבְעֶנְיִים,
בְּדְבוּרִים,
וּבְנִמְלִים.

פְּעַם אֶמְרוּ,
מֶרֶב עֲצִים לֹא רוֹאִים אֶת הַיָּעַר,
כִּיּוֹם אָנוּ חַיִּים חַיִּים,
שֶׁבָּהֶם מֶרֶב עֵיד לֹא רוֹאִים אֶת הַיָּעַר,
וְעֵלֵינוּ לְשׁוֹנוֹת אֶת הַתְּפִיסָה שְׁלָנוּ,
וְלָשִׁים אֶת ה"י" בְּמָקוֹם שְׁלוֹ,
לִפְנֵי הָעֶרְנוֹת.

תלויה באופן שבו יצטלקו המילים על הענפים ובאופן שבו יתאחדו שניהם לכדי אחד. זה תלוי באופן שבו בני האדם יהיו מוכנים להיפתח לאורחות חיים אחרים, למנהגים השונים מעט ממנהגיהם ולאמונה המשותפת באל אחד. על סיפה של מערכת בחירות שלישית, שבה נדמה שאנחנו משליכים לבורות ערכים, תפיסות עולם, סיפורי חיים ומושליכים בעצמנו לבורות של בורות, בדלנות וחוסר סובלנות, מנחם אותנו יחזקאל ממרחק של דורות. נחמה שאחריות בצידה.

לו נדע להרכיב את ענפינו השונים, זה לזה, במלאכת מחשבת אשר תאפשר לכוחותינו הטובים לצאת אל הפועל ותכחיד את יסודות הרשע, שהרי נקים פה אומה מאוחדת, אך לא אחידה. כזו השואבת כוחותיה מזיכרונות העבר ושואפת אל צמרות גבוהות יותר ואז, יתקיים בנו מאמרו של ה' ליחזקאל: "וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וְנִתְּתִים וְהָרַבִּיתִי אוֹתָם וְנִתְּתִי אֶת-מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם" (יחזקאל לז, 26)

Arielle Stein

Interior/Jonah

וְאֵנִי תִפְלָתִי לְךָ יְהוָה אֶת רִצּוֹן אֱלֹהִים פָּרַב חֲסִדֶּךָ עֲנֵנִי בְּאַמֶּת יִשְׁעֶךָ:

[הדוילים ס"ט, יד]

על בית המדרש הישראלי לרבנות בהיברו יוניון קולג'

אין רעיון גדול שמתממש בעולם הזה בלא מנהיגות ערכית ואחראית עם שאר רוח, ובלא קהילה שחיה את האמונות והערכים ומקיימת אותם הלכה למעשה תוך פיתוח אורחות חיים, נרטיבים, טקסים וסמלים. בבית המדרש הישראלי לרבנות אנו לומדים ובוחנים, הלכה למעשה ומתוך עמדת שייכות, את שורשי היניקה של המסורת היהודית והתרבות הישראלית, אשר בעיצובן אנו רוצים לקחת חלק. כדי להיענות לצרכים ולאתגרים המתחדשים ללא הרף במציאות הישראלית וכדי להוות גורם משפיע ומשמעותי יותר במרחב הישראלי אנו מבקשות להכשיר מנהיגים ומנהיגות שיחקרו, יעבדו וינכסו לעצמם תפיסת עולם ציונית-יהודית הומניסטית ויהיו מוכנים לפעול כשליחים בכל מרחבי העשייה בחברה הישראלית לקידום השלום והצדק במסגרת השיח הפלורליסטי יהודי.

על 'עט רצון'

כתב העת 'עט רצון' הוא יוזמה שצמחה בבית המדרש הישראלי לרבנות. מטרתו כפולה: האחת, לאפשר מרחב ליצירה ספרותית, הגותית ואקדמית, לחברי וחברות קהילת הקולג'-המכון למדעי היהדות; והשניה, להעשיר את מאגר היצירות העומד לרשות נשות ואנשי הרוח והחינוך היהודי-פלורליסטי בישראל, בתפילות, בבתי מדרש ובטקסי חיים. כתב העת רואה אור ארבע פעמים בשנה.

למידע נוסף: הרבה טליה אבנון - בנבנישתי, ראש בית המדרש הישראלי לרבנות. היברו יוניון קולג', ירושלים | tavnon@huc.edu